

ПРЯМУХІНА

Наталія Валентинівна
natalia_pr@meta.uaкандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів,
Черкаський державний
технологічний університет

УДК 330.341.42

ТЕОРЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКОВИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙTHEORETICAL FEATURES OF THE REGIONAL MARKET
TRANSFORMATION

У статті розкрито теоретичні особливості регіональних ринкових трансформацій. Визначено, що їх ключовою складовою є регіон із своїми специфічними властивостями та характеристиками. Обґрунтовано, що ринковий потенціал є тим центром розвитку, який забезпечує процеси зростання виробництва, сфери послуг, нарощення комунікацій. Висвітлено суть синергетичного ефекту ринкових потенціалів, його роль для розвитку регіонального ринкового простору.

В статье раскрыты теоретические особенности региональных рыночных трансформаций. Определено, что их ключевой составляющей является регион со своими специфическими свойствами и характеристиками. Обосновано, что рыночный потенциал является тем центром развития, который обеспечивает процессы роста производства, сферы услуг, наращивание коммуникаций. Освещены суть синергетического эффекта рыночных потенциалов, его роль для развития регионального рыночного пространства.

The article describes theoretical features of the regional market transformation. Determined, that their key component is the region with their specific properties and characteristics. It is proved that the market potential is the development center, which provides the growth processes of production, services and capacity communications. It is illuminated the essence of the synergistic effect of market potentials, its role for the development of the regional market space.

Ключові слова: трансформації, регіон, ринковий простір, ринковий потенціал, синергетичний ефект

Ключевые слова: трансформации, регион, рыночное пространство, рыночный потенциал, синергетический эффект

Key words: transformation, region, market space, market potential synergistic effect

ВСТУП

Розвиток української економіки відбувається поступово, має риси активного ринкового спрямування та визнання у світовому співтоваристві. Сучасні моделі переходу від різних форм адміністративних організацій економічних систем до адміністративно-ринкових та суто ринкових мають назву ринкової трансформації. Економічні науки вивчають ці складні процеси та визначають самостійний напрям досліджень – транзитологію економік та регіонів. Цей напрям займається дослідженням переходу (транзиту), під яким ми розуміємо, в найбільш загальному сенсі, перехід типу економіки з одного якісного стану в інший. Економічні системи, що знаходяться у фазі трансформаційних змін (перехід від одного стану розвитку до іншого) накопичують значну кількість характерних рис, особливостей процесів, що принципово відрізняються від систем, які знаходяться в стані стаціонарного розвитку. Це, значною мірою,

фаза активного еволюціонування, що, фактично, відповідає і революційним змінам.

В межах трансформаційних систем, фактично, не діють базові закони та закономірності розвитку що є відповідальними за ефективні зміни, так у більшості випадків присутні квазіпроцеси. В теорії та методології ринкової трансформації мова йде саме за квазіринкові процеси.

Методологічне підґрунтя визнання квазіринкових процесів слід визнавати як нестандартний (значною мірою прискорений) перехід одних інститутів в інші (адміністративних у ринкові). Виштовхуються неефективні старі інституціональні утворення та отримують визнання нові. Як результат – поява принципово нових закономірностей та тенденції в полі макро-, мезо-, мікро-, нано- процесів відтворення регіонального простору.

На думку українських науковців, питання трансформаційних змін є дуже актуальним та визначальним з урахуванням руху суспільства від епохи соціалізму до сучасних світових стандартів

організації демократії та ринкового прогресу європейського типу. Більшість науковців підтримує думку, що поява і активний розвиток теорій ринкової трансформації обумовлені низкою об'єктивних причин. Активно вивчають та систематизують відповідні знання в: Росії (Л. Абалкін, А. Бузгалін, С. Гайдар, В. Дашкеєв, О. Луговий, І. Мазаєв та ін.); в Угорщині (Я. Корнаї, Ж. Арвай, А. Вертеш, П. Демшкій та ін.) [6,7,8]; в Білорусі (В. Шимов, Л. Нехорошаєва, Л. Крюков, В. Янчук та ін.); в Україні (В. Геєць, В. Дубішев, М. Пашкевич, Р. Манн, О. Фінагіна та ін.) [1,2,3,4,5].

Підкреслимо, що стаціонарні системи не є антиподами трансформаційних. В межах стаціонарних економічних систем теж присутні перехідні явища та риси, наприклад, в часи кризи, проведення системних реформ, соціальних конфліктів та інших суспільних негараздів. Але вони мають велику розбіжність у визначенні базових характеристик та процесів розвитку.

МЕТА РОБОТИ

Висвітлення теоретичних особливостей регіональних ринкових трансформацій.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet. При проведенні дослідження використано методи порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сучасне прискорення ринкової трансформації в Україні та її регіонах слід пов'язувати за формуванням чіткої парадигми у процесах розвитку: «теоретична платформа трансформування, методичні засади, практичні дії, управлінські технології». Зміни що формують прогрес розвитку суспільства є скорегованими та синергетично пов'язаними з успіхом у межах регіональних утворень. Вирішення системних питань, конфліктів та проблеми створення системи знань науково обґрунтованої платформи для розробки засад регіонального розвитку передбачає визначення ефективних змін, зрушень у регіональних господарських комплексах. Базовою, ключовою складовою ринкової трансформації постає «регіон» та «ринковий простір» у системній взаємодії та єдиному

механізмі прогресивних зрушень. Регіон визначається як об'єкт дослідження в системі цілісності та складових комплексу національного господарства. Теорія та методологія регіональної економіки поширює розуміння розмаїття трансформацій, як за змістом, так і за масштабами. І сам регіон, як об'єкт управління, є універсальним явищем з характеристиками інтегрованої системи та наявністю принципів відмінностей, специфічних характерних рис.

Ринкова трансформація, в самому широкому трактуванні, це перехід від одного стану економічної системи ринкового типу до іншого, більш високорозвиненого. Тобто щоб можливо було зафіксувати процеси ринкової трансформації, повинні відбуватися прогресивні зміни та нарощуватися характерні ознаки ринковості не лише у сфері економічних відносин, а й у соціальній, культурній, інформаційній.

Трансформаційні ринкові системи мають низку характерних ознак, які є відображенням не лише економічної складової: перехід від спрощених (неефективних) форм організації до вищих (ефективних); гармонізація ринкових відносин на основі балансу інтересів; соціалізація ринкових перетворень; поява новітніх процесів державного, галузевого та регіонального регулювання; формування засад розвитку ринкової культури та ін.

Науковий досвід на рівні української наукової думки продовжує активно накопчуватися та поширюватися на нові сфери та актуальні питання. Це затребуваний процес розвитку та відображення системних змін в суспільному та економічному відтворенні. Виникають новітні явища та процеси, що потребують дослідження, визначення, теоретичного обґрунтування, методологічного окреслення т та ін. Це прогрес наукової думки в питаннях удосконалення процесів ринкової трансформації. Більшість науковців підтримує думку, що поява і активний розвиток теорій ринкової трансформації обумовлені низкою об'єктивних причин. Дані теорії затребувані як теоретичний і як практичний напрям в економічній науці. Спрямованість і навантаження, яке вони несуть, слід систематизувати. Схематично їх можна подати у такому вигляді (рис. 1).

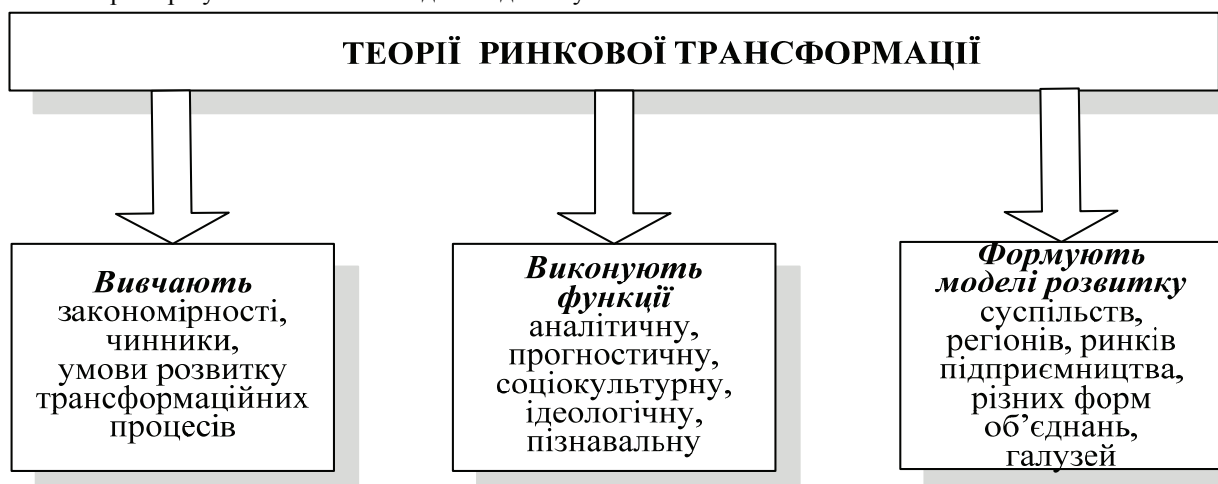

Рис. 1 Напрями дії теорій ринкової трансформації

Сьогодні перед українськими науковцями постають питання дослідження таких перспективних процесів: прискорення глобалізації світових ринків та участь у цьому процесі України; зміни архітектури світового ринкового простору з позиції активного просування стандартів нової моделі економіки – інформаційної; визначення та адаптування новітніх форм ведення конкуренції – кластерних; формування феномену ринкової безпеки, як одночасно економічного, інформаційного та інтелектуального явища; поширення засад регулювання ринкового середовища на підставі сучасних інформаційних технологій та ін.

Значущість економічних трансформацій ринкового спрямування сьогодні обговорюють в системі визначення майбутніх станів, інститутів гармонізації та консолідації відносин, економічних інтересів. Але стани та перспективи ринкової трансформації в різних регіонах України є різними. Це пов'язано з економічними процесами, які мають об'єктивний характер. По-перше, наявність різних детермінант економічного розвитку та зростання (географічних, ресурсних, соціокультурних), по-друге, різна галузева структура, по-третє, різна структура ринкового середовища, наявність фрагментарності галузевих ринків, культурного та етнонаціонального розмаїття та різноспеціалізований економічний і соціокультурний потенціал.

Саме ринковий потенціал є тим центром розвитку, який забезпечує процеси зростання виробництва, сфери послуг, нарощення комунікацій [9]. Синергетичний ефект розвитку та поєднання агентів ринкового потенціалу регіону формує:

нарощення критичної маси ринкових агентів;

розподіляє та корегує ресурси;
формує центри ринкової влади;
надає перспектив міжрегіональним взаємодіям;
окреслює межі асиметрії розвитку господарського комплексу;

визначає потребу та платоспроможний попит на транспортні послуги;

корелює процеси спеціалізації, кооперації та внутрішньої та зовнішньої інтеграції ринкових агентів.

В загальному розумінні ринковий потенціал – це сума внутрішнього і зовнішнього (залученого) попиту на регіональних ринках. Саме ринковий потенціал формує вироблений ВРП регіону. Реалізація ринкового потенціалу відбувається за рахунок реалізації складових архітектури ринкового простору.

Усі визначення питання щодо дослідження ринкового потенціалу не мають реального теоретичного обґрунтування та методологічного визначення у системі української регіональної економіки та практичної апробації в межах українського регіонального менеджменту. Підходи до оцінки розвитку регіональної економіки залишаються неринковими. Вони не є аргументованими з позиції таких первинних категорій як попит, пропозиція, регіональні галузеві ринки, ємність ринку, кореляція ринкових утворень, агломерація ринкових процесів, асиметрія розвитку ринків та інші. Ці питання розглядаються вітчизняними науковцями як теоретичні процеси, а світова ринкова економіка орієнтує свою дослідну діяльність на рівні теорії, аналітичних досліджень, методології, управлінського інструментарію впровадження та контролю (рис. 2).

Рис. 2 Схема синергетичного впливу ринкових потенціалів на трансформації регіональних господарських комплексів

Нами висвітлено основні види ринкових потенціалів, які формують потенціал трансформаційних процесів ринкового середовища. Їх дослідження і зміцнення на регіональному рівні є передумовою створення сильних важелів під впливом яких сформується управлінський апарат у відповідному секторі регіональних господарських комплексів для ефективного керування трансформаціями. Очевидно, що сильний потенціал створює потужні управлінські інструменти і тому трансформаційні процеси будуть спрямовані у цьому ж напрямку. Якщо сильних потенціалів багато, то ймовірність негативного впливу трансформацій на них знижується, що виводить на перший план актуальність формування сильних ринкових потенціалів територій.

ВИСНОВКИ

Висвітлені нами питання ставить час та активний розвиток світового ринку. Вони повинні вивчатися, отримувати теоретичне та методологічне відображення з позиції потреб економіки та соціальної сфери України.

Список використаних джерел

- 1 Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети. Монографія. За ред. З.С Варналія. – К.: НІСД, 2007. – 768 с.
- 2 Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку. Монографія. За ред. З.С Варналія. – К.: НІСД, 2005. – 498 с.
- 3 Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.econom.univ.kiev.ua/teaching-staff-fin/227-2011-01-07-06-26-31>
- 4 Долішній М.І., Беленький П.Ю., Бойко Є.І. та ін. Регіональна політика: методологія, методи, практика. – Львів.: ДПА Друк, 2001. – 720 с.
- 5 Електронний ресурс. Режим доступу: http://znc.com.ua/ukr/publ/info/econ2003/dolishniy_maryan_ivanovych.php
- 6 Електронний ресурс. Режим доступу: <http://pntu.edu.ua/uk/component/content/category/10-fakulteti.html>
- 7 Дубищев В.П. Регион в системе отношений хозяйственного комплекса страны. – Полтава: Полтава, 1996. – 184 с.
- 8 Дубищев В.П. Методологія економічних досліджень в умовах глобалізаційних процесів / В.П. Дубищев // Соціально-економічні трансформації в епоху глобалізації: збірник наукових статей учасників П'ятої Всеукраїнської науково-практичної конференції ПНПУ ім. В.Г. Короленка. – Полтава: ТОВ „АСМІ”, 2013.– С.71–73.
- 9 Methods of regional analysis: an introduction to regional science by Isard, Walter. Publisher Cambridge]. Published jointly by the Technology Press of the Massachusetts Institute of Technology and Wiley, New York Pages 834